

ІСТОРИК ШКОЛИ ГРУШЕВСЬКОГО ВАСИЛЬ ДЕНИСЕНКО: УСНА ТРАДИЦІЯ ТА ПИСЕМНА БІОГРАФІСТИКА

Як відомо, усна історія є методом історичного дослідження, котрий набув особливої популярності у післявоєнний час спочатку в США, а потім й у Великобританії, коли 1971 р. П. Томпсон виступив головним засновником журналу «Oral history». З 1973 р. став видаватися також американський журнал «Oral history Review» та почало працювати британське Товариство усної історії.

Усна історія цікава своєю екзистенціальною спрямованістю та тим, що часто містить інформацію, яка знаходиться поза межами суспільної цензури. В той же час їй закидають такі недоліки, як суб'єктивність, «дефекти пам'яті» (коректура спогадів підсвідомістю, забування, вигадки, вибірковість, пізніші нашарування).

Треба зазначити, що усна історія, як про це писав її «хрещений батько» П. Томпсон, не є чимось принципово новим, а навпаки, передувала власне історії у вигляді квазі-історичних міфологічних побудов, а потім як епос. У давніх писемних дослідженнях складова усної історії («сам чув») була досить значною. Вона продовжувала займати помітне місце в процесі передачі історичної пам'яті також і в новітній час [1, сс. 35 – 36].

Стосовно Степової України, блискучими зразками усної історії були ще роботи Д. І. Яворницького та Я. П. Новицького, які назавжди залишаться унікальними джерелами [2, сс. 497 – 510; 3]. Цілу епоху в польових дослідженнях з усної історії сучасності склали етнографічні експедиції Запорізького національного університету, започатковані проф. А. В. Бойком. За здобутими матеріалами на сьогодні вже видано десять томів опрацьованих спогадів, велика кількість окремих статей [4]. Власне, в руслі цієї роботи, знаходиться й дана розвідка.

Вона почалася з того, що під час збирання матеріалів усної історії з розвитку спорту у м. Токмаку відбулося щасливе знайомство з чудовою людиною — М. М. Денисенком, одним із засновників існуючої тут акробатичної школи. Якимось він згадав свого двоюрідного діда, історика та етнографа В. С. Денисенка та познайомив із родичами, і це спонукало до подальшого пошуку відомостей про нелегкий життєвий шлях науковця з частки знищеної, частки придушеної репресіями та розпорошеної по світу школи М. С. Грушевського.

В м. Токмаку, де культура (якщо її трактувати ширше, ніж у леві-стросівському розумінні) репрезентована практично лише спортом, особа й діяльність В. С. Денисенка, на жаль, зараз поки що майже нікому не відома окрім його родичів. Після зустрічі з ними цікавою здалася можливість порівняти свідчення «усної історії» та документальних матеріалів, що ми й спробували зробити.

* * *

Василь Семенович Денисенко народився 22 березня (04. 04 нового стилю) 1896 р. в містечку Великий Токмак.

У 1915 – 1917 рр. він служив писарем у війську, а гімназію закінчив нібито у Петрограді 1915 р. [5, с. 7]. Зазначимо, що порядок призову на дійсну військову службу вимагав, щоб новобранцю на 1 січня року призова виповнилося 20 років. Василю ж на початок 1915 р. було лише вісімнадцять. Йому або додали два роки, або він пішов найманцем: «вольноопределяющимся» чи «охотником», бо у такому випадку ценз передбачав вік у 18 років. Також існувала умова, щоб призовник

не знаходився під судом та слідством; і лише для «охотників» допускалася відсутність середньої освіти (шість класів гімназії). Найманці мали право здати іспит на нижчий обер-офіцерський чин (прапорщика або підпоручика). Досить вірогідно, що саме в «охотники» пішов Василь, і офіцери допомагали йому готуватися до іспитів.

1918 р. В. С. Денисенко вступив до заснованого за часів Гетьманату П. П. Скоропадського університету в Кам'янці-Подільському. Згодом продовжив навчання у Києві в Археологічному інституті. Закінчив 1923 р. історико-філологічний факультет Київського університету, який мав тоді (з 1920 р.) назву Вищий інститут народної освіти (ВІНО). У 1921 — 1925 рр. викладав мову та літературу в трудових школах та на робфаках, а 1925 — 1933 рр. у вузах.

В. С. Денисенко був одружений з Марією Іванівною Безручко (1903 — 1955). Вона закінчила гімназію у Бердянську, в 20-х роках консерваторію у Києві, викладала музику у загальноосвітній школі. 1930 р. в них народився син Ігор. Сестра Марії Ганна Безручко взяла шлюб з іншим істориком з оточення М. С. Грушевського — Сільвестром Глушком (1896 — 1964).

З 1924 р. Денисенко — кандидат у аспіранти, як повідомляє, спираючись на якісь свідчення М. О. Кучеренко [5, с. 7], можливо, за сприяння С. В. Шамрая, з яким вони одночасно вчилися у ВІНО. З 1925 р. В. С. Денисенко став хрещеним батьком дочки С. В. Шамрая (онуки академіка Грушевського) Вікторії і таким чином увійшов до сімейного кола.

І. В. Верба [6, с. 142] пише, що Денисенко потрапив «в обрії» М. С. Грушевського десь з 1926 р. У 1927 р. 31-річний історик вступає до аспірантури ВУАН на науково-дослідчій кафедрі історії України, у відділ первісної культури. Пізніше Денисенко зі зрозумілих причин уникав вказівок на своє навчання під проводом опального академіка та його дочки Катерини Грушевської. Одного разу в анкетних документах названа «кафедра передісторії України акад. Д. І. Яворницького», хоча там він не вчився.

1930 р. захистив «промоційну» (мала статус аналогічний кандидатській) дисертацію «Похоронні й поминальні трапезування в комплексі заходів колективу у випадку смерті члена громади». У часопису «Первісне громадянство» надруковано п'ять рецензій В. С. Денисенка на тогочасні етнографічні видання. У 1931 — 1933 рр. він працював асистентом Культурно-історичної комісії, а потім незначний час як науковий співробітник, навіть займав посаду керівника Комісії в тяжкий період нищення та реформування наукових установ Грушевського.

В. С. Денисенко був у дружніх стосунках з М. Т. Рильським, вони познайомилися, скоріше за все, ще під час навчання або вчителювання. Майбутній академік, який до речі таки й не отримав закінченої вищої освіти, вчився 1918 — 1919 рр. на історико-філологічному факультеті Київського університету.

В умовах радянського терору проти національної української науки В. С. Денисенко змушений був 1934 р. виїхати до Сибіру щоб уникнути репресій. Там він

В. С. Денисенко

працював на Казимській культбазі в Остяко-Вогульському національному окрузі завідуючим краєзнавчим пунктом до серпня 1936 р. Потім 1936 — 1938 рр. у складі Казимської експедиції. Проводив значні за обсягом етнографічні роботи, публікував матеріали досліджень, суттєво поповнив колекції музею культбази 1939 — 44 рр. був директором Салехардського окружного (Ямало-Ненецького — прим. авт.) заполярного музею.

В роки війни в евакуйованих до Уфі інститутах АН УРСР стало дозволено дещо говорити про національні ідеї [7, с. 67], і на цій хвилі ідеологічних послаблень В. С. Денисенко 1944 р. повертається до Києва. До 1947 р. працює в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії старшим науковим працівником. У 1945 — 1946 рр. працює в. о. вченого секретаря, звільнений після доповіді в. о. Президента АН УРСР академіка О. В. Паладіна (видатного біохіміка — авт.) «про недоліки в роботі інститутів відділу суспільних наук» [8, с. 24]. 1947 — 1948 рр. працював в Інституті художньої промисловості Академії архітектури УРСР.

Після повернення з Півночі, за радянських умов без реєстрації шлюбу почав жити разом з племінницею М. С. Грушевського — сестрою Сергія Шамрая, Ольгою Вікторівною Шамрай.

Син Василя Семеновича та Марії Безручко Ігор Денисенко (1930 — 2007) був засуджений 1948 р. у справі ОУН (підлітком знаходився під час окупації у Києві та брав участь у християнських богослужіннях. Цілком прозоро, що справа проти нього відкрита по досягненню 18 років — авт.). Відбував 10 років покарання у таборах Мордовії та Колими. Написав цікаві мемуари вишуканою мовою, частина з них опублікована [9; 10].

У зв'язку з цими подіями В. С. Денисенко знову виїхав з Києва і 1948 — 1949 рр. працював у м. Кизил директором та старшим науковим співробітником Тувинського обласного краєзнавчого музею.

Але невдовзі він повертається до України і 1949 — 1950 рр. працює ст. н. с. Обласного історичного музею у Миколаєві. Після повернення до столиці влаштувався у Київському університеті старшим лаборантом (1950 — 1952 рр.). У Києві В. С. Денисенко працював над повістю «Ваулі Ненянг» про народні повстання у ХІХ ст. за зібраними на Півночі історичними та фольклорно-епічними матеріалами, продовжував вивчати українську обрядність, зокрема весільну та поховальну. Уклав багато програм і запитальників для етнографічних досліджень.

В. С. Денисенко помер у шістдесят вісім років, в серпні 1964 року. Похований на Байковому кладовищі, поруч зі своєю першою дружиною Марією Безручко.

Нижче наводяться дві стенограми аудіозапису розмов з родичами В. С. Денисенка.

* * *

1 червня 2011 р., м. Токмак, вул. Городня.

Кавун Дмитро Іванович (1925 р. народження), Саєнко В. М.

— Ви Денисенка знаєте, Миколай Миколайовича? Директора спортивної школи?

— Знав. То мій племеник.

— В нього був двоюрідний дід — історик Василь Семенович. М. М. розповідав, що ви розказували якусь історію як він в армію попав, побився з кимсь ...

— Він жив на Короленко, вечором хлопці зібралися на вулиці, почали бити його брата. І він в'язок, ото шо на гарбі, розкрутив над головою, як кинув! Одного попав і готов.

— Шо, помер той хлопець?

— Да. Він був ще пацан, його не судили. Він дожив поки до армії а потім попав у армію у Севастополь. І так як хлопець любив читать, він попав генщиком до хорошого офіцера. У них там група офіцерів з ним зацікавилися. Як він горів до возраста що його судить, його привезли з Севастополя в Токмак. Приїхало три захитники офіцери.

Потім він попав десь туди в Київ, там отримав освіту. Став біля Рильського, в інституті Рильського він був научним секретарем чи ким там. Ото так було.

Він робив, а як почалося, забрали його на Північ, десь він там проїздив по Півночі, а тоді, не помню, мабуть пред війною його опустили. Приїхав він опять у Київ. Я один раз його бачив, їздив у Київ. Дочки операцію робили, я ночував у нього одну ніч.

— А де він жив у Києві?

— Недалеко від інститута. Та де ото пам'ятник Шевченку.

— Біля університету?

— Так. Був у його квартирі, бачив його сина.

— А син його хто?

— Не знаю, но було йому, як я його бачив, год вісімнадцять.

— В якому році ви їздили?

— Зараз подумаю трошки. Може 62-й, отак. *

— А я був ось у Києві, заходив в Інститут Рильського, понаходив в архіві його роботи, етнографічні матеріали, книжку знайшов «На далекій півночі».

— Була така книжка в Остриковській школі середній. Я робив директором, там і прочитав. Так шо я і не знав, шо то наш родич. **

— Так а вам він теж родич?

— Батьків зведений брат.

— Ваш батько Іван ...

— Іван Онисимович.

— А він Василь Семенович.

— Я не знаю, як по батькові. Василь.

— А як зведеними стали?

— В мого діда рідного по батькові вмерла жінка. В його осталося семеро дітей. Взяв другу жінку, а в неї дев'ятеро дітей. Звели в одну кучу, оце називається зведені.

— А як Вашого діда звали?

— Онисим, а по батькові не знаю.

І оце дід Василь був там десять год, а як опустили, він приїхав у Київ. Мабуть тоді кончилась війна і почалась друга хвиля і їх опять забрали, тільки у цей раз одвезли в Монголію, Бурятія, він там був директором якогось музею.

Жінка, як його перший раз забрали, вийшла заміж за іншого, виїхала в Москву, я її не бачив.

— А син од другої жінки?

— По-моєму, од першої. Другої жінки в нього не було.

— І син залишився з батьком?

— З батьком. А тоді як я приїзжав, я його бачив — прийшов вечором. Йому

* В. С. Денисенко тоді жив на Паньківській вулиці, 9, займаючи квартиру у триповерховому колишньому особняку Грушевських, де тепер влаштовано Музей Михайла Грушевського.

** «На далекій Півночі. Записки етнографа» видавалася двічі — 1953 р. та 1957 р. у Києві, видавництво «Молодь».

було десь 18, після повернення з Монголії він вчився десь у вечірній школі, писав вірші. Більш нічого не знаю. *

А дядько Василь вже був такий чудний, вже говорив так погано, що його легве можна було зрозуміть. Пальців у нього не було отак (показує пучки на долоні), поодмерзали. Я в нього переночував, потім поїхав в клініку Амосова, там повинні були робити операцію, на вечір повернувся: — Я сьогодні їздив десь туди, кудись аж на кінець Києва, чого — захотілося живого коня побачить (Сміється). А там йому сказали, що якась база єсть, кіньми розвозять, поїхав дивиться. Ото скільки жив на Півночі — олені, а коня не бачив (Сміється). Щось ще розказував, але вже погано говорив і його поняття було важко.

— Аби сина його знайти, щоб позустрічатися, або онуків.

— А хто казав, мабуть Миколай Миколайович, що син його вмер, чи шо. Щось я таке чув.

— А що за хата була у Василя у Києві?

— Нічого, метрів тридцять кімната без одної перегорожки. Там стояло 15 старих шаф, набитих якимись паперами старими. Стояло ліжко і друге ліжко стояло. Більш нічого не було. А то шафи з паперами всякими.

— Книжок було багато?

— Папери, книжки, ото таке. **

— Василь Семенович був учнем Грушевського, ви чули? А потім як усе розігнали, він поїхав на Північ.

— Його заслали. Як пішла перша хвиля проти української інтелігенції, отогі він попав туди ... Но главное, (посміхається) що він у інтелігенцію пробився.

— З вулиці Короленка? (Сміємося).

— Ото казали, шо три офіцери з ним їздили, компаньйони. Брати, родичи чи знайомі хороші [потім переказували]: «ми рішили одного вивести в люди», і на суд приїзджали.

— А як вулиця Короленка тоді називалась?

— В нас казали Причепилівка.

— Це район?

— Мікрорайон, вулиця. Батько збирається, бере мене з собою, мати пита: куди ти? — той: на Причепилівку.

— А чим Василь кинув у бійці — дишлом чи оглоблею?

— В'язок називалося. Отакий металевий прут, тут загнутий, тут різьба з гайкою, ще шось. Тут огне ... шоб не падало. В гарбі ... ти не пам'ятаєш, шо це таке, ні? Це не брчка ... розвод на колесах ... довгий розговор. Такі грабини стояли, два бруски уперек і проволка натягнута. І ще один зверху прикручувався і він там защипався і держав. Тогі накладали туди стільки сіна, соломи, що пам'ятаю гід Лісняк, у цій хаті жив, він як накладе було — біля елеватора через залізну дорогу [узвишшя переїзду — авт.] волів розпрягають. Дві пари волів в одну гарбу запрягли — пара не витягувала. Ото такі гарби були, так накладали. Ото Василь в'язком когось попав по голові.

* 1962 р. сину Василя Семеновича Ігорю було вже 32 роки, а не 18. Повернувшись 1958 р., після звільнення до Києва, він оселився в батька. По його смерті прожив в колишньому помешканні Грушевських ще два роки і 1966 р. змушений був звідти виписатися.

** Цікаво, що в цих «п'ятнадцяти шафах», окрім його особистого архіву містилась і частина унікального архіву М. С. Грушевського, власником якого В. С. Денисенко став по смерті останніх найближчих родичів академіка — дружини Марії Сільвестрівни, сестри Ганни Сергіївни Шамрай та племінниці Ольги Шамрай (1898 — 1955 рр.).

— Кажуть за дівчат гралися? Хтось не в той район пішов до дівчат?

— Та хто його зна, за що тіки не бились. Гуляли кучками, вулиця довга, тут одна кучка, там друга, там третя, там четверта ... Розказував батько: ходив він парубкувати, а в рукав спицю дерев'яну, що ото в колеса вставляють. Проходе, а там групка зібралась, хтось каже: «Он Кавунча йде, давай зараз дамо». Каже, підійшов, цьому, цьому руку пожав, а як допустив до того, що казав «давайте йому дамо», як вихватив спицю, як дав по голові і розлетілися де хто. А тоді вони його піймали та побили, так що він два місяці еле оклигав. Аць, козацькі ігри (сміється).

— Хотілося б перевидати «На далекій Півночі», може якусь післямову зробимо.

— Ну оце все, що я примерно знаю.

* * *

Березень 2012 р., м. Токмак, вул. Володарського.

Микола Миколайович Денисенко (онук Семена Семеновича), Віктор Миколайович Денисенко (онук Луки Семеновича), В. М. Саєнко.

М. Д. — Дід Семен (Семен Семенович Денисенко, рідний брат Василя Семеновича — авт.) розказував, що він зустрічався во время війни, в гражданскую ілі коли, на фронті з Васильом. Дід був солдат, а Василь був уже утнер-мунтер.

В. С. — Оце обложка книжки, що вийшла у В. С. [показую фотографію].

В. Д. — Дід Семен скурич її. Не одна книжка була, дві ілі три, він привозив.

М. Д. — Я його бачив, як чесно, один раз ... 56 год, точно, я був в 6 класі.

В. Д. — 57-й, 58-й, до 60-х годов він приїзжав три рази а потім його не стало...

В. Д. — Він книжки привозив, открытки Києва, і балакав чисто, красиво по-українські.

М. Д. — Вагім [кореспондент] не може бути сином Ігоря.

В. С. — Ви не бачили цього Ігоря — одне обличчя.

В. С. — Так що розказував В. С.?

В. Д. — На Северном полюсі туда-сюда, там, там був, записувать було треба. Дві ілі три книжки він привозив.

В. С. — А правда що дід Семен книжки покурич?

В. Д. — Він книжки привіз, а дід Семен прийде, каже [...], книжку забрав [...] — де ти її дів? Тяжело було з ... [папером].

В. С. — Який був В. С., веселий чи сумний? Чи випивав, чи гомонів?

В. Д. — Сядуть вечором за стіл і балакають за своє: не пишеш ... А дягька Колька як возвращався в 45-му чи 46-му году на дембель, він заїзжав до нього. В. С. преподавав в інституті, чи Шевченка, чи ... Машинка в нього, пальців не було — культишки. Налле рюмочку, маленькая, я ж не бачив, вип'є і ото там по клавишам ... Комната в нього. А Ігорь ... він же сидів, Ігорь сидів.

* * *

Біографія та науковий доробок В. С. Денисенка вивчалися в українській історіографії останніх десятиліть головним чином у зв'язку з київською школою М. С. Грушевського [11; 12; 13; 14; 15; 16].

Вірогідні напрямки розвитку розгромленої на самому початку свого формування школи М. С. Грушевського тепер можливо лише уявляти. Школа, незважаючи на може й повільне зростання, спиралася на ті ж методологічні засади західноєвропейської та американської етнології [17], що й славетна школа «Аналів», яка виникла в наступні роки після того, як школа Грушевського припинила своє існування.

Хто зна, чи могла б за інших обставин у середовищі останньої відбутися та зміна акцентів у дослідженні історії, яку зробила школа М. Блока та Л. Февра. Зрештою, опрацьована ними тенденція переходу від вивчення соціології до антропології, екзистенціальна спрямованість у дослідженнях виглядають закономірними, та нібито лежали на поверхні. Однак закономірність цього вибору відноситься, як виявилось, до числа тих простих рішень, що вважаються за геніальні.

Але коли навіть припустити, що якби школа Грушевського й не зайняла лідерських позицій у світовій науці, то напевно була б епігоном впроваджуваних школою «Аналів» ідей. Треба зазначити, що «антропологічний поворот» отримав розвиток в радянській історіографії лише в 1970-х роках в працях А. Я. Гуревича, а з 1989 р. почав виходити за його редакцією тематичний щорічник «Одиссей».

В модельованій «альтернативній історіографії», під якою пропонується розуміти «історіографію ненаписаного», можна прогнозувати вірогідну результативність вченого, якби політичні репресії тоталітарної влади не понівічили на початку 1930-х рр. історичну науку. Безсумнівно, що за інших життєвих обставин творчий доробок та кар'єрне зростання В. С. Денисенка напевно були б значно більшими. Енергійний та здібний дослідник може й досяг би згодом директорства в академічному інституті, особливо враховуючи наближеність до родини М. С. Грушевського, а тоді, оскільки *noblesse oblige* – таки б і отримав (разом зі своїм другом М. Т. Рильським) звання академіка, яке трохи наївно приписали родинні перекази ...

Бібліографія

1. Томпсон П. Голос прошлого. Устная история / П. Томпсон. – М. : Весь мир, 2003. – 368 с.
2. Эварницкий Д. Жизнь запорожских казаков по рассказам современника-очевидца / Д. Эварницкий // Киевская старина. – 1883. – Т. VII. – С. 497 – 510.
3. Новицкий Я. П. Народная память о Запорожье : Предания и рассказы, собранные в Екатеринославщине. 1875 – 1905 / Я. П. Новицкий. – Рига, 1990. – 118 с.
4. Бойко А. В. Усна історія : методика організації та проведення опитування / А. В. Бойко // Усна історія : теорія та практика. – Запоріжжя : Тандем-У, 2008. – С. 28 – 39.
5. Кучеренко М. Примітки. Денисенко І. В. Уривки з минулого. Частина І. До 1948-го р. / М. Кучеренко // Молода нація. – К., 2005. – № 2 (35). – С. 4 – 78.
6. Верба І. Родина Грушевських в українській історичній науці 1920-х рр. / І. Верба // УІЖ. – 1996. – № 5. – С. 141 – 156.
7. Оглоблин О. Українська історіографія. 1917 – 1956 / О. Оглоблин. – К., 2003. – 252 с.
8. Історія Національної академії наук України. 1946 – 1950. Додатки. – К., 2008. – Частина 2. – 716 с.
9. Денисенко І. В. Уривки з минулого. Частина І. До 1948-го р. / І. В. Денисенко // Молода нація. – К., 2005. – № 2 (35). – С. 4 – 78.
10. Денисенко І. В. У будинку Михайла Грушевського / І. В. Денисенко // Зона. – 2004. – № 18. – С. 33 – 41.
11. Білокінь С. І. Київська школа акад. М. С. Грушевського / С. І. Білокінь // УІЖ. – 1996. – № 5. – С. 106 – 131.

12. Верба І. Київська історична школа М. С. Грушевського : організаційно-технічні моменти / І. Верба., О. Юркова // Український історик. — 1996. — № 1 — 4. — С. 268 — 284.

13. Заруба В. Знищення київської школи істориків Михайла Грушевського : за матеріалами архіву ВУАН / В. Заруба // Сучасність. — 1996. — № 5. — С. 105 — 116.

14. Юркова О. Київська історична школа М. С. Грушевського : долі науковців / О. Юркова // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. — 1998. — № 1/2. — С. 263 — 281.

15. Юркова О. В. Діяльність науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського (1924 — 1930 рр.) / О. В. Юркова. — К. : Ін-т історії України НАН України, 1999. — 433 с.

16. Юркова О. В. Денисенко Василь Семенович / О. В. Юркова // ЕІУ. — К. : Наукова думка, 2004. — Т. 2. — С. 334.

17. Матяш І. Катерина Грушевська : Життєпис, бібліографія, архіви / І. Матяш. — К., 1997. — 226 с.

Саенко В. Н., Козырь В. В.

**Историк школы Грушевского Василий Денисенко:
устная традиция и письменная биографистика**

Сравниваются документальные биографические материалы со свидетельствами «устной истории», записанными от родственников В. С. Денисенко — этнографа и историка научной школы М. С. Грушевского.

Sayenko V. M., Kozyr V. V.

Vasyl Denysenko, historian school of Hrushevsky: oral tradition and written biography studies

The documentary biographical materials are compared with the witnesses of «oral history», written down by the relatives of V. S. Denysenko — the ethnographer and historian of scientific school by M. S. Hrushevsky.

Яненко А. С.

**МУЗЕЇ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЇХ УЧАСТЬ В АРХЕОЛОГІЧНИХ
ДОСЛІДЖЕННЯХ РЕГІОНУ В 1945 р.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВУ М. Я. РУДИНСЬКОГО)**

Дослідження історії становлення і розвитку вітчизняної музейної археології, формування і доля археологічних фондів є невід'ємною складовою вивчення й умовою повноцінного та багатогранного використання сучасних археологічних колекцій музеїв України з науково-дослідною і культурно-освітньою метою. Особливої уваги дослідників історії музейної справи і вітчизняної археології заслуговують драматичні події ХХ ст., які призвели до значних втрат культурних цінностей, знищення музеїв, бібліотек, архівів. Збирання і систематизація інформації щодо стану музейних інституцій у перші повоєнні роки, зокрема їхніх археологічних